

ՇԱՀԱՆ ՍԻՄՈՆ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԲԱԳՐԵՏՈՒՆԻ

(Մանվան 100-ամյակի առիթով)

ուս-տաճկական պատերազմի օրերին, 1828 թվին, ավելի ծանրացավ քրիստոնյաների՝ մասնավորապես հայերի վիճակը Արեւմտյան Հայաստանում։ Երկուսը կրելով, թե հայերը կարող են անցնել ուսանելի կողմը, տաճիկները զանազան աղիթներ էին որոնում բոլոր քրիստոնյաներին սրի բաշխելու։ Տաճկական կառավարությունն ուզում էր մեղադրել վերացնել Կարապետ արքեպիսկոպոսին, որը կողմնակից էր ռուսական տիրապետության։ Մի կիրակի, երբ Կարապետ արքեպիսկոպոսը պատարագ էր մատուցում, եկեղեցի խուժեցին տաճիկ զինվորները և ստիպեցին նրան պատարագն ընդհատել։ Սրբազանը հաստատապես իմանալով, որ տաճիկները իր կորուստն ձեռք կամենում, խորապես զգացված ծունկ է չորում սեղանի առաջ և իր անձն ու իր հոգը հանձնում աստվածային հովանավորության, ապա դուրս գալիս եկեղեցուց։ Ժողովուրդը սարսափահար փախուստի է դիմում ու ցրվում եկեղեցուց։

Զինվորները կաշանավորում են եպիսկոպոսին և ձեռնարկում տանում պալատ, որտեղ բազմած էին տաճիկ աստիճանավորները։ Ներկա էր նաև տաճկական գորարանակի հրամանատարը։

Կարապետ արքեպիսկոպոսին մեղադրում էին պետական գովաճանություն մեջ՝ որպես թե շարաթ օրը հայերը ինքնազուլու փակել են խանութները։ Ոստիկանությունը համոզված էր, թե հայերը ա՛յն նպատակով են փակել, որ կարողանան ավելի հաջող կերպով իրենց անելու՝ խորհրդակցել տերություն զեմ ապստամբությունը պոլս բերելու և որովհետև պատերազմի ժամանակ էր, հայերի այդ ապստամբությունը կարող էր էրզրումը

մտանել «անհավատ» ուսանելի ձևերը, տալի ժողովուրդին ահաբեկելու նպատակով Կարապետ արքեպիսկոպոսին դատապարտում են մահվան կախաղանի միջոցով։

Անուղոր վճիռը շարապիկերից բաշխելով հոգևորականին։ Նա մտահոգված էր միայն, որ այդ դեպքը կարող է նշանակ լինել ամբողջ քրիստոնյաներին սրախողխող անելու։ Նա որոշեց պաշտպանել հայերին։ Նա տաճիկ պաշտոնյաներին հայտնեց, թե հայերը ո՛չ թե ապստամբելու նպատակով են փակել խանութները, այլ տաճիկներին պատվելու, որովհետև շարաթ օրը տաճկական մեծ տոն էր, եթե այդ հանդիսավոր օրը հայերը առևտուր անեին, պիտի նշանակեր, թե նրանք չեն հարգում տաճիկների կրոնը։ Կարապետ արքեպիսկոպոսի բացատրությունը մեղմացնում է տաճիկ պաշտոնյաներին և նրանք մահվան դատավճիռը փոխարինում են հայերի մասնաշաղկան ծանր աշխատանքով՝ ամբար պարսպապատել ևն առաջ էրզրումը, Ս. Նշան լեռան մոտ։

Էրզրումի հայությունը Կարապետ արքեպիսկոպոսի պիտավորությամբ աշխատանքի է անցնում և կարճ ժամանակամիջոցում ավարտում ծանր աշխատանքը՝ պարսպի կառուցումը։

Հայերը հանում են պատնեշի հատակագիծը և հանձնում ռուսական բանակի հրամանատար Պասկևիչին։ Այսպիսով ռուս հրամանատարներին հայտնի են դարձնում ամբողջի թույլ և գլուրամատչելի կենտրոնը և ապահովում քաղաքի հետադառնանքի գրավումը։

Դեռ նոր էր ավարտվել պատնեշը, երբ Կարապետ արքեպիսկոպոսը կանգնում է մի նոր անակնկալի հանդեպ։ Նա էջմիածնի կաթողիկոսից ստանում է կոնդակ, որով

տաճկահայերին կոչ է անում օգնել ռուսներին իբրև քրիստոնյա եղբայրների: Կոնգակը ընկնում է, սակայն Կարապետ սրբազանը մեծ փրկանք վճարելով կարողանում է ազատվել փորձանքից, իսկ հայությունը վճարում է մեծ տուգանք:

Որքան ռուսները մոտենում էին Էրզրումին, այնքան վատթարանում էր քրիստոնյաների վիճակը: Նրանցից շատերն սպանվում են կատաղած խուժանի ձեռքով, բազմաթիվ տներ կողոպտվում: Սարսափելի էր մանավանդ հունիսի 27-ի օրը, երբ ռուսները երևում են Էրզրումի մոտակայքում: Այդ միջոցին մուսուլմանների հրոսակախմբերը թափառելով քաղաքի փողոցներով, պահանջում էին քրիստոնյաների արյունն ու մահը: Բարերախտաբար քաղաքի պատգամավորությունը ներկայացնում է հաղթողին քաղաքի բանալիները և փրկում ժողովուրդը խուժանի փրժատությունից:

Հունիսի 27-ի գիշերը ռուսները գրավում են Էրզրումը, իսկ 1829 թվի սեպտեմբերի 2-ին տեղի է լինում Ազրիանուպոլսի ռուս-տաճկական հաշտությունը, որի որոշմամբ Էրզրումը մնում է տաճիկներին: Ռուսական բանակը պետք է թողնեի նվաճած հողերը: Պասկեփը հաշտության լուրն առնելուն պես մտնում է Էրզրում՝ հայերի տրամադրությունն իմանալու: Նա տեսնում է քրիստոնյաների հուզմունքը, որոնք ազդակում էին միաբերան. «Գաղթում ենք, ալլեա չենք կամենում մնալ օսմանցիների ձեռքի տակ»:

Կարապետ արքեպիսկոպոսը վաղուց էր ժողովրդին ներշնչել Ռուսաստան գաղթելու միտքը: Գաղթն սկսվեց միայն 1830 թվի մայիսին: Հայ գաղթականների բռնաստիճանը սկսեցին ճոճել Քյուրքիալի դաշտերում, լեռներում ու ձորերում: Ծանապարհին ձմեռը վրա հասավ, գաղթողների դրությունը վատթարացավ. շատերը զրկվել էին տաք հագուստից և ոտնամաններից, ոմանք էլ չունեին միջակ անդամ օրվա ապրուստի պաշար:

Անտանիյի նեղությունների ու կարիքի մեջ էր ժողովուրդը: Կարապետ արքեպիսկո-

պոսը ժողովրդին ներշնչում էր կորով և համբերություն. նա ռուսական բանակից ստանում է նյութական օգնություն թշվառ գաղթականների դրությունը բարելավելու համար: Վերջապես Կարապետ արքեպիսկոպոսի գլխավորությամբ գաղթականությունը, բաղկացած 3.000 հոգուց, բնակություն է հաստատում Ախալցխայում:

Կարապետ արքեպիսկոպոսին այցելում է ռուսաց կայսր Նիկոլայ Պավլովիչը, որը հանապարհորդում էր Կովկասում: Կայսրը զրույցի ժամանակ սրբազանին առաջարկում է պարզե, բայց նա հրաժարվում է կայսերական պարզեից և միայն շնորհ ու ողորմություն խնդրելով ասում. «Որպես քրիստոնյա, ես երկար ժամանակ պաշտպանում էի քրիստոնյաներին Քյուրքիայում. այժմ նրանց հանձնում եմ քրիստոնյա թագավորիկ հայրական խնամքին ու հոգատարության»:

Կայսրը հեռանալով ավելացնում է. «Այդ զրկանազետ»:

Կարապետ արքեպիսկոպոսը Էրզրումից բերում է մեծ հարստություն և ապահովում գաղթականների դրությունը: Նա նոր քաղաքամասում կառուցում է մի նոր հոյակապ եկեղեցի, որը ավարտվում է 1836 թվին: Ինքն անձամբ օծում է եկեղեցին և անվանում Ամենափրկիչ սուրբ եկեղեցի:

Այնուհետև Հովհաննես Կարբեցի կաթողիկոսը Կարապետ արքեպիսկոպոսին նշանակում է Վրաստանի և Իմերեթի հայության առաջնորդ: Որպես առաջնորդ նա ապրում էր Քյուրքիայում, բայց չէր մոռանում Ախալցխան: Նա ձեռնարկում է շինարարական աշխատանքների. Ախալցխայում հիմնում է տղայոց դպրոց, որ իր անունով կոչվում է Կարապետյան: Դպրոցի ապահովության համար Ախալքալաքի ու Ծալկայի շրջաններում գնում է գյուղեր ու հողամասեր, որոնց եկամուտը հատկացնում է դպրոցին:

Կարապետ արքեպիսկոպոսը վախճանվում է 1856 թվին և թաղվում Ախալցխա քաղաքի Ամենափրկիչ եկեղեցու բակում:

